قوربانیانی چەکی کیمیاوی کوردستان زۆربەی هەرە زۆریان
بە گازی فرانس ڤان ئەنرات قڕ کراون

هەنگاوێك بۆ تێوە گلانی هەموو ئەو كۆمپانیایانەی چەكەكانیان لە هێرشی كیمیاوی بۆ سەر كوردستان بەكار هاتووە.

عەلی مەحمود محەمەد

لە شەشەم ڕۆژی دادگایی فرانس ڤان ئەنرات , لە ڕۆژی دووشەممە 28-11-2005 , بەڕێز(ڤۆلتەر بیك) ی هۆڵەندی پسپۆڕی چەكی كیمیاوی بانگ كرا بۆ لێپرسینەوە , كە بەڕێزی لە تیپی پشكنینی نەتەوە یەكگرتووەكان كاری كردووە لە عێراق , وەك پسپۆری چەكی كیمیاوی , خۆی كەشفی چەكە كۆكوژو كیمیاوییەكانی عێراقی كردووە , بەڕێزی وەڵامی چرو پڕی پرسیاری دادوەرەكانی دایەوە و بوو بە شایەدێكی یەقین لەسەر تاوانەكانی ئەنرات بەرامبەر بە خەڵكی كوردستان .

ئەوەی سەرنجم دا لە پرسیارەكانی حاكم ئەوە بوو , زۆر بۆیان گرنگ بوو بزانن , نەك تەنها سەرچاوەی چەكە كیمیاوییە كۆكژەكان كوێیە ؟؟ , بەڵكە بە چ جۆرە چەك و فرۆكەیەكیش بەكار هێنراون , ئەمەش هەنگاوێكە بۆ تێوە گلاندنی هەموو ئەو وڵات و كۆمپانیایانەی چەكیان بە عێراق فرۆشتووە , چەكەكانییان بەشداری لە هێرشی كیمیاوی كردووە بۆ سەر خەڵكی كوردستان . ئەمە بەشێكی گەورەی داخوازی ئێمە وەڵام دەداتەوە , كە دروشمی (با ڕابردوو لە یاد نەكەین بۆ ئەوەی لە داهاتوو قڕ نەكرێینەوە) (بە خوێنی قوربانیان نەوەكانی داهاتوومان دەپارێزین) مان بەرز كردۆتەوە .
حاكم ڕستەی ((ئاوڕشێن كردنی خەڵك بە خەردەل))ی بەكار دەهێنا لە پرسیارەكانیدا , ئەم ڕستەیە چۆن لێی بكۆڵیتەوە و بیخوێنیتەوە , مانای ئەنجام دانی كۆمەڵ كوژی و جینۆساید دەگەیەنێت .
بەڕێز حاكم تەحقیق لە سەرەتاوە زۆر تەئكیدی لە سەر بەكارهێنانی چ جۆرە چەك و فرۆكەیەك كردەوە لە هێرشە كیمیاوییەكان (مێك– سیخۆ– میراج) , بە تایبەت هەڵوێستەی زۆر , لەسەر بەكار هێنانی كۆپتەر (كورد كوژە) لە هەشتاكان بە دواوە كرا لە سەركوتكردنی گەلی كورد كرایەوە , باسی لەوە كرد كۆپتەر لە هێرشی كیمیاویش بەكارهاتووە , شایەد حاڵێك باس لەوە دەكات لە یەكێك لە هێرشەكاند , ا گوێی لە دەنگی پەروانەی كۆپتەر بووە بەسەر ناوچەكەدا خولاوەتەوە .
دەبێت ئەمە دەستپێكی سزا دان و دادگایی كردنی هەموو ئەو وڵات و كۆمپانیایانە نەبێت چەكیان بە عێراق فرۆشتووە ؟ , لە داهاتوودا هەموو داگیركەرانی كوردستان تێوەی بگلێن ! .
حاكم پرسی : بەڵگە نامە هەیە بۆ ئەوەی عەلی كیمیاوی فەرمانی كیمیابارانكردنی دابێت ؟.
وەڵام ڤۆلتەر بیك : ((زۆر جار ئەم فەرمانانە بە تەلەفۆن ئەنجام دراوە , هەندێك بەڵگە نامە هەیە بەڵام بە دەست نوسراونەتەوە , هەشە چاپكراوە , بەڵام ئەو بەڵگە نامانەی دۆزراونەتەوە زۆریان لە قۆناغی خۆ ئامادە كردندا بوونە بۆ لێدانی چەكی كیمیاوی و بەكارهێنانی .
مادەی سەرەكی دروستكردنی خەردەل TDG یە , دوو جۆرە كارگای كیمیاوی لە عێراقدا هەبووە , یەكەمیان گازی خەردەلی دروستكردووە و بەرهەمی هێناوە , دوەمیان بۆ پڕ كردنی گولە بوو , لە عێراق 4 كارگا كاریان پڕ كردنی گولەی كیمیاوی بووە.

تاکو ساڵی 1981 بە کەمی گازی کیمیاوی بەرهەم هێنراوە , لێ لە ساڵانی 1986-1987 ەوە بەرهەم هێنانی بە بەرفراوان بووە .

ئەم ماوەیەش ڕێك ئەوکاتانەیە , کیمیاوی دژ بە خەڵکی کوردستان بەکارهێنراوە .

لە بەرئەوەی ڕاپۆرتەکانی ڕژێم ساڵانە بوونە , بۆیە نازانراوە ڕۆژانە چەندییان لە گازی خەردەل و گازەکانی دیکە بەرهەم هێناوە .

بۆمبەکان جیاواز بوونە لە قەبارەو کێشدا , بۆمب دۆزراوەتەوە 300 لتر قەبارەکەی بووە .

ئەو مادانەی ئەنرات پێشکەشی کردوون 800 تەن مادەی کیمیاوی خەردەلی پێ دروستکراوە و لە بەرەی جەنگدا هەمووی تەقێنراونەتەوە .

ئەمە سەرباری ئەوەی بۆمبی کیمیاوی لە ئەسپانیاو (بۆمبی کیمیاوی نەمساویش بەکار دەهێنرا لە کوردستان – لە منەوەیە) وڵاتانی دیکەش کڕاوە , بەڵام بە بەراورد لەگەڵ ئەوەی خۆیان بەرهەمیان هێناوە زۆر کەمە .

حاکم دەپرسێت : ئەگەری ئەوە هەیە مادەکانی ئەنرات بەکار هێنرابێت لە دروستکردنی گولەکان ؟ .

ڤۆلتەر بیك بەڵێ وایە بە بێ گومان .

حاکم : ئەو مادانەی لە ناوەڕاستی هەشتاکانەوە لە جەنگ بەکار هاتووە , دەتوانیین بڵێین ئەوانەی ئەنراتن ؟ .

وەڵام : TDG موستەر گازی لێ دروست دەکرێت , بەشێکە لەو مادانەی ئەنرات تەسلیمی کردووە .

ئەو کارخانانەی چەکی کیمیاوی لێ بەرهەم هێنراوە دوای جەنگ کران بە کارگای سڤیل .

خەردەل لە مادەکانی ئەنرات بەرهەم هێنراوە , ئەنرات 1100 تەن مادەی TDG ی فرۆشتووە بە عێراق , بەم بڕە دەتوانرێت لە نێوان 500-800 تەن خەرتەلی لێ بەرهەم بهێنرێت .

ساڵی 1987 و 7 مانگی یەکەمی 1988 لە هەموو کات زیاتر کیمیاوی بەکار هاتووە , واتە ماوەی ئەو 20 مانگە (ئەمەش مێژووی کیمیابارانکردنی چڕو پڕی کوردستانە) .

ئەو بەرمیلە 25 کیلۆییانەی مابونەوە لە دوای جەنگ , 1900 بەرمیل بوون لە کارخانەی کیمیاوی موسەنا , لەوانەی ئەنرات نین , ئەوانەی ئەنرات هەموو بەکار هێنراون . لە ناوەڕاستی ساڵی 1987 ەوە ئەو مادانەی بەکار هاتوونە لە دروستکردنی کیمیاوی هەموو هی ئەنرات بوونە و ئەو فرۆشتونییەتی بە عێراق .

حاکم : لە چ مانگێکەوە ئەو مادانەی ئەنرات فرۆشتوییەتی بە عێراق ئەگری بەکارهێنانیان هەیە لە کردارە سەربازییەکان , هەرچەندە ئەمە پرسیارێك گرانە .

وەڵام: ئەنرات 1100 تەن TDG ی فرۆشتووە بە عێراق , وا دا بنێ هەمووی بەکار هاتووە , بە گوێرەی ئەو لێکۆڵینەوانەی ئێمە کردوومانە . هەر چۆنێك لێکدانەوەی لەسەر بکەیت , هیچ گومانێك نییە لە مانگی 7 – 1987 مادەکانی بەکارنەهێنرابێت , واتە لەو مێژوە بە دواوە هیچ گومانێك لە بەکارهێنانی نییە , ئەگەری بەکارهێنانی لە پێشتریش هەیە .

بە کاغەزی گومرگی وڵاتانی دەوروبەر بڕە مادەکەمان زانیووە .

مانگی 8 –1988 کارگاکان عێراق داخران.

حاکم پرسیاری ئەم مانگانە دەکات

1986-2

1987-4

هیچت هەیە لەسەر ئەم مێژووانە .

حاکم مادەکانی مانگی 4 ی 1987 دەبێت لە مادەی ئەنرات بەکار نەهێنرابێت ؟ (بە بڕوای من بۆیە باسی ئەم مانگە دەکات شێخ وەسانان لەم مێژووە بۆردومان کرا).

وەڵام : ئەگەر هەیە لە مانگی 5 بەکار هاتبێت , چونکە لەم مانگە مادەی کەسی تر نەماوە تەنها هی ئەنرات نەبێت .

لە نێوان مانگی 4 و 5– 1987 , 200 تەن لە مادەکان ئەنرات بەکار هاتووە بۆ بەرهەم هێنانی کیمیاوی .

پرسیار : کاغەز هەیە بۆ دیاریکردنی بەکار هێنانی مادەکان ئەنرات .

نا تەنها گریمانەیە .

کەواتە زۆربەی زۆری قوربانیانی کوردستان بەو گازە کوژران ئەم بازرگانە تاوانبارە بۆ عێراقی دابینی کردووە , ئەگەر وایە بۆچی ڕاگەیاندنی کوردی و پارتە سیاسییەکان گرنگی بە دادگایی ئەنرات نادەن ؟ , خۆ ئەو چۆرەگەی ئێستا دەستیان کەوتووە هەموو پاداشتی قوربانییانە , ئەوەی ڕوونە شتێك خۆیان بیکەن مێروله بێت دەیکەن بە فیل , بەڵام ئەم فیلە دەکەن بە مێروله ! , بەرژەوەندی گەل و نەتەوەو ڕاستگۆیی نازانێت .